

15e Voortgangsrapportage

1 juli 2009 - 31 december 2009

Colofon

Uitgegeven door: Programmadirectie Ruimte voor de Rivier
Postbus 24103
3502 MC Utrecht

Informatie:
Telefoon: 088-7972900

Uitgevoerd door:

Opmaak:

Datum: 10 maart 2010

Status: definitief

Versienummer:

Inhoudsopgave

---

1. Inleiding	5
1.1. Opdracht	5
1.2. Leeswijzer	5
1.3. Samenvatting hoofdpunten verslagperiode	5
2. Het programma in zijn omgeving	8
2.1. Doel programma	8
2.2. Organisatorische context en sturingsfilosofie	9
2.3. Raakvlakken met andere ontwikkelingen	10
2.4. Anticiperende maatregelen voor lange termijn	13
2.5. Communicatie	14
3. De scope van het programma	16
4. De planning en voortgang van het programma	18
4.1. Mijlpalen	18
4.2. Voortgang maatregelen	18
4.2.1. Algemene toelichting op voortgangstabel	22
4.2.2. Beheersmaatregelen voor het bereiken van de tijdsdoelstelling	22
5. Risicomanagement en auditing	28
5.1. Risicomanagement binnen Ruimte voor de Rivier	28
5.2. Beheersing van risico's op programmaniveau	28
5.3. Auditing	30
6. De financiën van het programma	31
6.1. Algemeen	31
6.2. Programmabudget en programmaring	31
6.3. Uitgaven en verplichtingen	32
6.4. Kasritme Ruimte voor de Rivier	33
6.5. Ontvangsten	34
6.6. Monitoring post onvoorzien	34
Bijlage 1a	37
Bijlage 1b	38
Bijlage 1c	39
Bijlage 2	40
Bijlage 3	41

---

1. Inleiding

1.1. Opdracht

Het programma Ruimte voor de Rivier is op 15 mei 2001 aangewezen als Groot Project. Conform de Regeling Grote Projecten wordt ieder half jaar een voortgangsrapportage opgesteld. Deze vijftiende voortgangsrapportage gaat over de tweede helft van 2009.

De eindverantwoordelijkheid voor het programma Ruimte voor de Rivier ligt bij het ministerie van Verkeer en Waterstaat met medeverantwoordelijkheid van het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit en het ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer.

1.2. Leeswijzer

De voortgang van het programma Ruimte voor de Rivier wordt beschreven in termen van scope (hoofdstuk 3), planning (hoofdstuk 4), risico-management en auditing (hoofdstuk 5) en financiën (hoofdstuk 6). Hieraan voorafgaand wordt een korte beschrijving gegeven van de relevante ontwikkelingen in de omgeving van het programma (hoofdstuk 2).

1.3. Samenvatting hoofdpunten verslagperiode

Het programma Ruimte voor de Rivier zit in de overgang van de planstudiefase naar de realisatiefase. Voor de maatregelen uiterwaardvergraving bedrijventerrein Avelingen en Ontpoldering Noordwaard zijn in de verslagperiode de projectbeslissingen (SNIP3) genomen. Samen met de eerder genomen SNIP 3-beslissingen, is daarmee op 31 december 2009 voor 34% van het PKB-budget een SNIP 3-beslissing genomen. Voor de uiterwaardvergraving Brakelse Benedenwaarden en dijkverlegging buitenpolder Munnikenland en voor de uiterwaardvergravingen Bolwerksplas, Worp en Ossenwaard en Keizers- en Stobbenwaarden en Olsterwaarden ('Deventer') zijn in de verslagperiode de projectontwerpen aan de staatssecretaris aangeboden. De projectbeslissingen hierover worden begin 2010 genomen.

Gelijktijdig met de projectbeslissing voor de ontpoldering Noordwaard komt de kadeverlaging Biesbosch te vervallen. In de PKB was deze kadeverlaging bedoeld om mogelijke opstuwing, veroorzaakt door de maatregel Noordwaard, te reduceren. Met het huidige ontwerp van de Noordwaard treedt deze opstuwing niet op, waardoor de maatregel kadeverlaging Biesbosch kan komen te vervallen. De vrijkomende € 1,5 miljoen blijft beschikbaar binnen het programmabudget voor Ruimte voor de Rivier.

Naast de projectbeslissing voor de Noordwaard, is een andere mijlpaal in de verslagperiode het kabinetsbesluit om mee te werken aan de aanleg van een hoogwatergeul bij Kampen die past in het regionale

---

gebiedsontwikkelingsproject IJsseldelta Zuid en die anticipeert op hogere rivierafvoeren. De aanleg van de hoogwatergeul wordt gecombineerd met de in de PKB opgenomen zomerbedverlaging van de Beneden-IJssel, waardoor werk met werk gemaakt kan worden. De projectbeslissing (SNIP3) vindt naar verwachting begin 2011 plaats op basis van een uitgewerkt ruimtelijk plan.

Voor de dijkverlegging Cortenoever en de Dijkverlegging Voorsterklei is een besluit over de variantkeuze (SNIP2a) genomen. Het kabinet is akkoord met de aanleg van een smalle buitendijkse geul bij Zutphen die anticipeert op de lange termijnopgave. Het nu aanleggen van een smalle geul is kosteneffectief doordat werk met werk kan worden gemaakt. Voor de langere termijnopgave zal de smalle geul verbreed moeten worden. Of een brede geul voldoende is als robuuste oplossing voor de lange termijn wordt in 2010 onderzocht. Begin 2011 volgt de SNIP3-beslissing, waarbij tevens wordt besloten of de ruimtelijke binnendijkse reservering voor de lange termijnopgave uit de PKB kan worden geschrapt.

Om de tijdsdoelstelling van het programma te halen worden in overleg en in samenwerking met de diverse initiatiefnemers door middel van probabilistische planningen de tijdsrisico's in kaart gebracht en zo goed mogelijk gekwantificeerd.

Op basis van de huidige verwachting lijkt het mogelijk de einddatum van 2015 voor het merendeel van de maatregelen te halen, behalve voor de maatregelen hoogwatergeul Veessen Wapenveld, de dijkeruglegging Lent en de dijkverleggingen Cortenoever en Voorsterklei. De probabilistische planning laat zien dat deze vier maatregelen volgens de huidige verwachting pas na 2015 gereed zullen zijn. De Programmadirectie Ruimte voor de Rivier faciliteert de initiatiefnemers bij het zoeken en uitvoeren van beheersmaatregelen, die ervoor moeten zorgen dat ze wél eind 2015 de waterstandsaling bereikt hebben.

In de afgelopen periode is verkend welke aanvullende beheersmaatregelen kunnen worden ingezet om een overschrijding van de realisatiedatum van het veiligheidsniveau te voorkomen. Dit naast de reeds lopende beheersmaatregelen zoals het tijdig aankopen van vastgoed (tot nu toe al voor € 150 miljoen verworven). Een belangrijke aanvullende beheersmaatregel is vroegtijdig sturen op het vergunningenspoor en de voorbereiding van de realisatiewerkzaamheden door de partij die de realisatie ook daadwerkelijk gaat aansturen. De realisator moet al ruim voor de definitieve projectbeslissing gesteld staan voor de realisatieopdracht, zodat het programma van eisen, zoals vastgelegd in de projectbeslissing, doorvertaald kan worden naar een marktbenaderingsvoorstel.

Uit ervaringen bij het project Overdiep blijkt dat tijd kan worden gewonnen door gezamenlijke Wro-coördinatie, door een betere bestuurlijke binding te creëren door met de bevoegd gezag instanties een bestuurlijke samenwerkingsovereenkomst voor te bereiden en te ondertekenen en door een werkgroep bevoegd gezag in te stellen en samen vroegtijdig te starten met de aanvraag van de benodigde vergunningen.

Bij het project Noordwaard is het tijdverlies door de uitloop van de projectbeslissing beperkt door in de verslagperiode de voorbereiding van de realisatie al voortvarend ter hand te nemen. Daardoor kan al in de

---

eerste helft van 2010 de aanbesteding van start gaan en het Rijksinpassingsplan in procedure worden gebracht. In de volgende verslagperiode wordt tevens gekeken in hoeverre een versnelde marktbenadering kan leiden tot tijdwinst.

Om uiteenlopende redenen loopt de projectbeslissing (SNIP3) voor vijf maatregelen vertraging op ten opzichte van de prognose in de voorgaande VGR. Het gaat om de obstakelverwijdering Machinistenschool Elst; uiterwaardvergraving Middelwaard; uiterwaardvergraving Huissensche Waarden; uiterwaardvergraving Honswijkerwaarden, Stuweiland Hagestein, Hagesteinse uiterwaard en Heerenwaard en de hoogwatergeul Veessen-Wapenveld. Behalve bij de hoogwatergeul Veessen-Wapenveld heeft bij de eerste vier maatregelen deze vertraging geen gevolgen voor het bereiken van de einddatum 2015.

De verwachting is dat de zeven in de PKB genoemde NURG-projecten op tijd de benodigde waterstandsdeling realiseren.

De verwachtingswaarde voor de programmerisico's is in het afgelopen half jaar gedaald met € 46,6 miljoen. De daling komt vooral doordat de voorziening voor de uitvoeringsrisico's (ad € 40 miljoen) is vervallen. Deze voorziening was aangelegd in VGR 13 vanuit de gedachte dat er onvoldoende voorziening was opgenomen voor uitvoeringsrisico's op programmaniveau. Naar nu blijkt hebben deze risico's meer betrekking op tijd dan op geld.

Het programmabudget is bijgesteld op basis van de index Bruto Overheidsinvesteringen naar € 2.329,7 miljoen. De verwachting van het benodigde budget op basis van actuele gegevens bedraagt € 2.394 miljoen met een bandbreedte van 28,1% (was 30,3% in VGR14). De bandbreedte betekent dat de verwachte uitgaven zullen uitkomen tussen € 1,7 miljard en € 3,1 miljard.

---

2. Het programma in zijn omgeving

2.1. Doel programma

Het kabinet richt zich op het realiseren van twee samenhangende doelstellingen:

1. Het op het vereiste niveau brengen van de bescherming van het rivierengebied tegen overstromingen;
2. het leveren van een bijdrage aan het verbeteren van de ruimtelijke kwaliteit van het rivierengebied.

Het waarborgen van voldoende veiligheid geldt als hoofddoelstelling, de verbetering van de ruimtelijke kwaliteit als tweede doelstelling.

Veiligheid

Het vereiste veiligheidsniveau in het rivierengebied rond de Rijntakken moet uiterlijk in 2015 in overeenstemming zijn gebracht met een maatgevende Rijnafvoer van 16.000 m³/s bij Lobith. Voor het gedeelte van de Maas benedenstrooms van Hedikhuizen geldt dat het veiligheidsniveau uiterlijk in 2015 in overeenstemming moet zijn gebracht met een maatgevende afvoer van 3.800 m³/s bij Borgharen. Voor de IJssel wordt de maatgevende afvoer vanuit de Rijn nog verhoogd met een gezamenlijke toestroom van de zijrivieren van 250 m³/s.

In de PKB is een pakket maatregelen benoemd, die volgens maatregelontwerpen het vereiste veiligheidsniveau bij bovengenoemde maatgevende afvoer realiseert. In de planstudiefase worden deze ontwerpen verfijnd en via tussentijdse pakkettoetsen (samenhangende berekeningen van afvoerverdeling en waterstanden van op dat moment geldende ontwerpen) wordt het resultaat van het gehele maatregelpakket bewaakt. In VGR14 is gemeld dat het resultaat van de eerste pakkettoets wijst op voldoende of iets meer waterstandsvaling dan beoogd in de PKB. In de loop van 2010 zullen de resultaten van de nieuwe berekeningen bekend zijn.

Ruimtelijke kwaliteit

Naast het bereiken en in stand houden van de veiligheid tegen overstromen, heeft de PKB Ruimte voor de Rivier tot doel een bijdrage te leveren aan de verbetering van de ruimtelijke kwaliteit van het rivierengebied en het rivierengebied daarmee economisch, ecologisch en landschappelijk te versterken. Behoud en ontwikkeling van beschermde natuurwaarden heeft daarbij bijzondere aandacht. Nadat de handreiking ruimtelijke kwaliteit IJssel al in 2007 is vastgesteld zijn in de verslagperiode ook de handreikingen Neder-Rijn, Lek en Waal gereedgekomen onder voorzitterschap van provincie Gelderland en gefinancierd door het ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer en het ministerie van Verkeer en Waterstaat. Hiermee is een breed gedeelde visie op ruimtelijke kwaliteit vastgesteld, die als inspiratie kan dienen voor de diverse ontwerpen. Ook is het boek

---

'Kwaliteitsprincipes uiterwaardinrichting' verschenen, een gezamenlijke uitgave van het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Staatsbosbeheer, Dienst Landelijk Gebied en Rijkswaterstaat met daarin recente kennis en ervaring met de landschapecologische inrichting van het riviereengebied. Ook dit kan ter inspiratie dienen voor de diverse ontwerpen.

Uiteraard stelt de rivierkundige taakstelling eisen aan de inrichting en het beheer, zodat de veiligheid blijvend kan worden gegarandeerd. Naar de mening van het Q-team betekenen de strenge eisen van Natura 2000 dat een dynamische natuurontwikkeling niet volledig tot zijn recht kan komen. Binnen deze beperkingen is het onafhankelijke Q-team, dat het programma adviseert over de ruimtelijke kwaliteit en wordt voorgezeten door de Rijksadviseur van het Landschap, van oordeel dat veel kansen op het gebied van ruimtelijke kwaliteit worden verzilverd en is sprake van een verbetering van de ruimtelijke kwaliteit.

2.2. Organisatorische context en sturingsfilosofie

Bij de opstelling van de PKB Ruimte voor de Rivier is intensief samengewerkt met waterschappen, provincies en gemeenten. In de planstudie- en realisatiefase is deze samenwerking voortgezet.

Het Beheersmodel voor Grote Projecten geeft richting aan de wijze van sturing van grote projecten binnen het ministerie van Verkeer en Waterstaat. Het programma is gericht op het realiseren van de samenhangende doelstellingen veiligheid en ruimtelijke kwaliteit door middel van vele onderling verschillende, maar qua doelen en randvoorwaarden samenhangende maatregelen. Vanuit deze programmagedachte ligt de focus op het beheersen van deze maatregelen, de verbanden tussen maatregelen en de impact van iedere maatregel afzonderlijk op de realisering van de overkoepelende doelen. Om die reden wordt gesproken van het programma Ruimte voor de Rivier.

De staatssecretaris/bewindspersoon van Verkeer en Waterstaat is politiek eindverantwoordelijk voor het programma Ruimte voor de Rivier en de realisatie van de in de PKB vastgelegde doelen. Het bereiken van deze doelen krijgt vorm door middel van decentrale planvorming en uitvoering enerzijds en de centrale verantwoordelijkheid voor een tijdige en beheerste realisatie anderzijds.

De realisatie van de PKB wordt nagestreefd door binnen de centrale programmakaders ruimte te laten voor decentrale verantwoordelijkheid van de bestuurlijke partners en realisatoren. Dat betekent concreet dat decentrale initiatiefnemers verantwoordelijk zijn voor ontwerpkeuzes, risicomangement, vergunningen, selectie en aansturing van marktpartijen en de verwerving van lokaal draagvlak. Dit alles binnen de PKB-kaders van tijd, geld en scope. Mocht het decentrale bestuur in zijn afwegingen de in de PKB neergelegde doelen en kaders uit het oog verliezen, dan heeft de staatssecretaris/bewindspersoon van Verkeer en Waterstaat vanuit zijn eindverantwoordelijkheid de bevoegdheid om het initiatiefnemerschap van de maatregel over te nemen en deze bij Rijkswaterstaat te leggen.

De sturingsfilosofie van het programma kent twee hoofdelementen. Enerzijds worden initiatiefnemers gefaciliteerd, anderzijds wordt toezicht gehouden op de initiatiefnemers door middel van toetsing van hun voorstellen. In de faciliterende rol levert het ministerie van Verkeer en Waterstaat ondersteuning op kennisgebieden, om te voorkomen dat de initiatiefnemers telkens opnieuw het wiel moeten uitvinden. Naast de aandacht voor wet- en regelgeving gaat het onder andere om kaders op het gebied van hydraulische modellen, de procesaanpak voor de ruimtelijke kwaliteit, vergunningenmanagement, schaderegelingen, archeologie en de inrichting van het risicomangement.

Zowel in de planstudiefase als in de realisatiefase worden de benodigde afspraken en randvoorwaarden in samenwerkingsovereenkomsten vastgelegd. In de planstudiefase worden afspraken vastgelegd in de bestuursovereenkomst die wordt gesloten tussen de initiatiefnemer en het Rijk. De initiatiefnemer kan zijn de provincie, een waterschap, een gemeente of Rijkswaterstaat. In de realisatiefase worden twee soorten overeenkomsten gesloten. Ten eerste worden de afspraken en randvoorwaarden tussen het Rijk en de uitvoerende partij vastgelegd in een realisatieovereenkomst. De uitvoerende partij is in de meeste gevallen een waterschap of Rijkswaterstaat, vanwege hun ervaring met aanbesteding en uitvoering. Eén van de hoofdafspraken in de realisatieovereenkomst is dat de realisator resultaatplichtig is ten aanzien van geld, kwaliteit en tijd.

Ten tweede wordt in de realisatiefase omwille van regionaal draagvlak, het borgen van bestuurlijke afstemming en het tijdig doorlopen van planologische procedures en vergunningverlening ook met de betrokken bevoegd gezagen een samenwerkingsovereenkomst gesloten.

2.3. Raakvlakken met andere ontwikkelingen

NURG-programma

Inhoudelijk bestaat samenhang tussen het NURG-programma en het programma Ruimte voor de Rivier. In de PKB wordt ervan uitgegaan dat de onderstaande NURG-projecten vóór eind 2015 zijn uitgevoerd. Deze NURG-projecten maken géén onderdeel uit van het PKB-basispakket, maar zijn wel noodzakelijk voor het realiseren van de veiligheidsdoelstelling, gezien de bijdrage die zij leveren aan de benodigde waterstandsdeling. Een uitzondering geldt voor de Millingerwaard, die in het basispakket van de PKB een totale taakstelling kent van 9 cm. waterstandsdeling. Onderstaande tabel geeft de stand van zaken aan van de NURG-projecten.

Project	Voortgang/wanneer uitgevoerd	min. bijdrage PKB-taakstelling
uiterwaardvergraving Rijnwaardense uiterwaarden	Het in 2001 opgestelde inrichtingsplan bevat zes deelprojecten en wordt door zowel publieke als private partijen gerealiseerd en gefinancierd. De voorkeursalternatieven van de deelprojecten worden uiterlijk medio 2011 vastgesteld. Bij de deelprojecten die worden gerealiseerd door publieke partijen	11 cm.

Project	Voortgang/wanneer uitgevoerd	min. bijdrage PKB- taakstelling
	wordt de veiligheidstaakstelling volgens de huidige planning voor 2015 afgerond. Voor de private initiatieven wordt in 2010 bekeken in hoeverre de tijdige realisatie van de vereiste veiligheid voldoende geborgd is.	
uiterwaardvergraving Millingerwaard	Dit project is een combinatie van een NURG project (met 6 cm. waterstandsdeling) en een PKB-maatregel (met 3 cm waterstanddeling). Momenteel wordt een voorkeursalternatief uitgewerkt waarin een geul wordt voorzien die over het terrein van een bedrijf (de Beijer) loopt. Met het bedrijf wordt gesproken over verplaatsing. De planning is dat medio 2010 het voorkeursalternatief wordt vastgesteld. De gunning voor de uitvoeringswerkzaamheden wordt begin 2011 voorzien. Volgens de huidige planning zal het veiligheidsniveau, met een waterstandsdeling van 6 cm. voor eind 2015 zijn opgeleverd.	6 cm.
uiterwaardvergraving Bemmelse waarden	De uitvoering start begin 2010. Volgens de huidige planning zal dit project begin 2012 worden afgerond, met de te bereiken waterstandsdeling.	5 cm.
uiterwaardvergraving Afferdensche- en Deestsche waarden	Het project gaat het waterstanddalend effect van 6 cm opleveren. Oorspronkelijk zou het project in 2014 zijn gerealiseerd, maar het zoeken naar een oplossing voor de kwelproblematiek heeft het project vertraagd. Het project zal voor eind 2015 worden gerealiseerd.	6 cm.
natuurontwikkelingsproject Noordwaard	Dit project is opgeleverd in mei 2008 en heeft 17 cm waterstandsdeling gehaald.	17 cm.
uiterwaardvergraving Renkumse Benedenwaard en Wageninger benedenwaard en veerstoep Lexkesveer	Dit project is opgeleverd in november 2009 en heeft 18 cm waterstandsdeling opgeleverd	18 cm.
uiterwaardvergraving Welsumerwaarden en Fortmonderwaarden natuur	Het vastgestelde inrichtingsplan wordt gefaseerd uitgevoerd. Naast het graven van een geul worden ook kribben verlaagd en wordt de oever heringericht. Hiermee wordt de benodigde waterstandsdeling bereikt. De werkzaamheden worden naar verwachting in 2015 afgerond. De hieraan ten grondslag liggende planning gaat uit van onteigening. Vrijwillige verwerving is een reële mogelijkheid en maakt snellere uitvoering mogelijk.	6-8 cm.

Deltawet, Deltaregisseur en Deltaprogramma

De Deltawet schrijft voor dat er jaarlijks een Deltaprogramma wordt gemaakt. De Deltawet vormt tevens de juridische basis voor het

---

Deltafonds. De Deltawet voorziet ook in de instelling van een regeringscommissaris voor het deltaprogramma, de deltacommissaris. Deze bevordert de totstandkoming en uitvoering van het Deltaprogramma en bewaakt de samenhang van de maatregelen binnen het programma. De Deltawet zal volgens planning per 1 januari 2011 in werking treden. Op 6 november 2009 heeft de ministerraad ingestemd met de benoeming van de heer drs. W.J. Kuijken tot de eerste Deltacommissaris voor het Deltaprogramma. Zijn taken en bevoegdheden zijn vastgelegd in de Deltawet.

Nationaal Waterplan

Het Nationaal Waterplan is op 11 december 2009 door de ministerraad goedgekeurd. Het omvat het waterbeleid van het Rijk in de periode 2009 - 2015. Ook is een eerste uitwerking gegeven aan het Deltaprogramma. In het Nationaal Waterplan is opgenomen dat de PKB Ruimte voor de Rivier voortvarend moet worden uitgevoerd. Tevens is opgenomen dat daar waar reeds mogelijk en kosteneffectief – aanvullend op de PKB – maatregelen genomen kunnen worden die reeds anticiperen op een afvoer van 18.000 m³/s. Voorwaarden zijn wel dat er sprake is van een koppeling tussen de wateropgave en een urgente ruimtelijke ontwikkeling, dat het financieel aantrekkelijk is om de maatregel nu reeds te doen en dat de maatregel financieel inpasbaar is.

Besluit tot Rijkscoördinatie voor vier Ruimte voor de Riviermaatregelen

Samen met VGR14 is op 1 oktober 2009 het Besluit tot Rijkscoördinatie voor vier Ruimte voor de Riviermaatregelen naar de Tweede Kamer gestuurd. Dit besluit is ook naar de Eerste Kamer gestuurd. Vanaf 1 december 2009 is dit besluit in werking getreden. Hierdoor neemt het Rijk voor drie maatregelen (Ontpoldering Noordwaard, Hoogwatergeul Veessen Wapenveld en Berging op het Volkerak-Zoommeer), naast vaststelling van het inpassingsplan, tevens de coördinatie van de vergunningen en uitvoeringsbesluiten op zich. Voor de vierde maatregel, Dijkteruglegging Lent, waar geen sprake is van een rijksinpassingsplan, neemt het rijk deze coördinatie (op verzoek van de gemeente Nijmegen) ook op zich.

Afstemming waterveiligheid en natuur

Twintig Ruimte voor de Riviermaatregelen zijn gelegen in Natura 2000 gebieden. Veel projecten leveren een bijdrage aan het realiseren van de Natura2000 doelstellingen. De verwachting is dan ook dat het merendeel van de Ruimte voor de Riviermaatregelen geen significant negatief effect op de instandhoudingsdoelen van Natura2000 zullen hebben. Wel zullen er bij enkele projecten extra mitigerende maatregelen worden getroffen om mogelijke aantasting van leefgebieden van soorten binnen het projectgebied te voorkomen en is compensatie voor een enkel project niet uit te sluiten. Dit kan risico op vertraging geven; de compensatie moet namelijk uitgevoerd zijn voordat begonnen mag worden aan de realisatie van de Ruimte voor de Riviermaatregel. Tussen de initiatiefnemer, de bevoegde gezagen voor vergunningverlening vanuit de Nb-wet (LNV en provincie) en de Programmadirectie Ruimte voor de Rivier vindt voortdurend overleg plaats om de vergunningverlening te stroomlijnen.

Motie Boelhouwer en Koppejan

Tijdens het overleg over de MIRT-nota d.d 14 december 2009 is de motie van de leden Boelhouwer en Koppejan (TK 32123A, nr. 42) ingediend. De motie verzoekt de regering om de doelstellingen voor waterveiligheid en natuur in het rivierengebied zoveel mogelijk op elkaar af te stemmen en - waar nodig - prioriteit te geven aan de waterveiligheid.

De motie is ondersteuning van beleid. In het rivierengebied staat de waterveiligheid voorop. Daarnaast wordt gewerkt aan het geven van een impuls aan de ruimtelijke kwaliteit en aan het bereiken van de doelstellingen voor Natura2000 en natuur in het algemeen. Beide doelstellingen worden op elkaar afgestemd.

Daarnaast wordt in de motie aan de regering gevraagd om aandacht te hebben om het beheer en onderhoud van de natuur in de uiterwaarden dienstbaar te maken aan het realiseren en behouden van de waterveiligheid. Met de terreinbeheerders van het gebied, die primair voor dit beheer en onderhoud verantwoordelijk zijn, worden hierover afspraken gemaakt. Deze afspraken worden vastgelegd in een overeenkomst. Dit laat onverlet dat er op dit moment sprake is van een achterstand in het beheer van vegetatie in het rivierengebied. Het project 'Stroomlijn' (zie Nationaal Waterplan, p. 155) moet ervoor zorgen dat eind 2015 het achterstallig onderhoud is weggewerkt.

Het op de waterveiligheid afgestemd beheer en onderhoud van buitendijkse gebieden wordt tevens bij de eerstvolgende wijziging van de Waterwet (in 2011) wettelijk verankerd in de Waterwet.

2.4. Anticiperende maatregelen voor lange termijn

IJsseldelta-Zuid bij Kampen

Het kabinet heeft besloten haar medewerking te verlenen aan de aanleg van een hoogwatergeul bij Kampen. Deze hoogwatergeul maakt onderdeel uit van het regionale gebiedsontwikkelingsproject IJsseldelta Zuid en anticipeert op hogere rivierafvoeren. Uit onderzoek van Rijkswaterstaat is gebleken dat de geul ook bij een mogelijk toekomstig hoger IJsselmeerpeil tot maximaal 1,5 m een substantiële bijdrage levert aan de waterstandsdeling op de IJssel en dat de geul ook bij de nieuwe normering voor de waterveiligheid bijdraagt aan de veiligheid tussen Kampen en Zutphen. De aanleg van de hoogwatergeul wordt gecombineerd met de in de PKB opgenomen zomerbedverlaging van de Beneden-IJssel, waardoor werk met werk gemaakt kan worden. Voor de aanleg van de hoogwatergeul reserveert de staatssecretaris van Verkeer en Waterstaat maximaal € 167 miljoen. Daarnaast heeft de minister van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer € 22,4 miljoen uit het Nota Ruimte budget beschikbaar gesteld.

De staatssecretaris zal op basis van een uitgewerkt ruimtelijk plan naar verwachting begin 2011 een SNIP3-beslissing nemen.

De staatssecretaris heeft op 1 december 2009 de Tweede Kamer geïnformeerd over het vervolgtraject van het project IJsseldelta-Zuid en de hoogwatergeul bij Kampen (TK 30080, nr. 41).

IJsselsprong bij Zutphen

In december 2009 heeft de staatssecretaris van Verkeer en Waterstaat het Waterschap Veluwe en de stuurgroep IJsselsprong laten weten akkoord te zijn met de voorkeursalternatieven van de in het PKB-basispakket opgenomen dijkverleggingen Cortenoever en Voorsterklei. Tevens is het

---

kabinet akkoord met de aanleg van een smalle buitendijkse geul die anticipeert op de lange termijnopgave en die deel uitmaakt van de totale gebiedsopgave. Aanleggen van een smalle geul nu is kosteneffectief door de mogelijkheid van werk met werk maken. Het rijk reserveert voor de aanleg van de smalle geul € 29,5 miljoen: € 20 miljoen uit Nota Ruimte budget én € 9,5 miljoen van het ministerie van Verkeer en Waterstaat. De bijdrage uit het Nota Ruimte budget is daarbij gekoppeld aan de integrale uitvoering van het gebiedsontwikkelingsplan IJsselsprong. De regio financiert de verdere gebiedsinrichting, bestaande uit woningbouw, natuur, recreatievoorzieningen en weginfrastructuur.

De regio heeft verzocht om - vanwege het gebiedsontwikkelingsplan IJsselsprong - de binnendijkse ruimtelijke reservering uit de PKB voor de lange termijnopgave van 18.000 m³/s te laten vervallen. Voor deze lange termijnopgave zal de smalle geul op termijn verbreed moeten worden. Of een brede geul voldoende robuust is voor de lange termijn en of er eventueel aanvullend nog andere (buitendijkse) maatregelen nodig zijn voor de lange termijn bij Zutphen wordt in 2010 onderzocht.

Begin 2011 wordt de SNIP3-beslissing genomen over zowel de dijkverleggingen als de buitendijkse geul, waarbij tevens wordt besloten of de ruimtelijke binnendijkse reservering voor de lange termijnopgave uit de PKB kan worden geschrapt.

Dijkteruglegging Lent

Vanuit kostenefficiëntie was er bij de dijkteruglegging Lent al voor gekozen om de pijlers van de aan de leggen tweede stadsbrug meteen geschikt te maken voor de verwachte verhoogde afvoer op langere termijn (zie paragraaf 4.2.1 in VGR13).

2.5 Communicatie

Eind oktober 2009 is de brochure 'Samen werken aan een veilig en mooi riviereengebied' uitgebracht over het programma Ruimte voor de Rivier. Het doel van de brochure is algemene informatievoorziening en het tonen van resultaten uit de planstudiefase. De brochure, met een oplage van 10.000 exemplaren, is verspreid onder een brede doelgroep. Daarnaast is de brochure geleverd aan diverse musea, zoals het Deventer Museum en het Biesbosch Museum, waar een expositie is over het programma Ruimte voor de Rivier.

In oktober 2009 is de eerste bestuurlijke conferentie Ruimte voor de Rivier gehouden. Het doel was om de betrokkenheid van alle bestuurders bij het programma verder te versterken en om kennis en ervaring uit te wisselen. Het was een succesvolle dag door de grote opkomst van met name 45 bestuurders van provincies, gemeenten en waterschappen.

Het programma Ruimte voor de rivier heeft zich op 4 en 5 november 2009 gepresenteerd tijdens de Innovatie-estafette van het ministerie van Verkeer en Waterstaat en de innovaties gepresenteerd, die bij Ruimte voor de Rivier worden toegepast.

In de afgelopen verslagperiode is veel aandacht in de media geweest voor het programma.

Er was aandacht in de regionale media voor de kribverlagingen. Hier en daar is er een kritische noot vanuit de scheepvaart, vanwege verminderde zichtbaarheid van de verlaagde kribben en van vissers die door de

---

verlaging van de kribben minder vaak kunnen vissen vanaf de kribben. Met beide partijen worden gesprekken gevoerd om tot een oplossing te komen. Daarnaast is er aandacht geweest voor het tijdelijk stilleggen van de kribverlagingen vanwege het ontbreken van een vereiste vergunning bij de aannemer.

Over de ontpoldering Noordwaard is in de regionale media aandacht geweest over de natuurontwikkeling en de recreatiemogelijkheden die het gebied straks biedt.

Daarnaast is er ook regionale en landelijke berichtgeving geweest over eigenaren die door de uitvoering van de PKB moeten verplaatsen. Dit varieert van een agrariër die vanuit de Noordwaard opnieuw is begonnen in Tholen en een agrariër die vanuit Veessen-Wapenveld opnieuw is begonnen in Groningen tot berichtgeving over eigenaren die nog in onzekerheid zitten over taxatie en aankoop van onroerend goed.

In de regionale en de landelijke media is veel aandacht geweest voor het besluit van het kabinet om mee te werken aan de hoogwatergeul bij Kampen. Voor- en tegenstanders voeren in de media een stevig debat over nut en noodzaak van deze hoogwatergeul.

Tevens is veel aandacht geweest voor het besluit van het kabinet om Nota Ruimte budget beschikbaar te stellen voor de aanleg van een smalle geul bij Zutphen, die de ontwikkeling van de IJsselsprong mogelijk moet maken. Het comité Stop de IJsselsprong spreekt zich uit tegen de woningbouwplannen van het plan IJsselsprong.

Er was aandacht in het Reformatorisch Dagblad over het terpenplan van de agrariërs in Overdiep. De agrariërs zijn blij dat de uitvoering nu eindelijk in zicht is.

In vak- en regionale bladen is aandacht geweest voor het afronden van de eerste fase van de Hondsbroeksche Pleij. Tot slot is voor de dijkteruglegging Lent veel publiciteit geweest naar aanleiding van de presentatie van de inrichtingsvisie voor het 'Lentse rivierpark'. De reacties van bezoekers en pers op dit plan waren lovend.

3. De scope van het programma

In VGR9 is uitgebreid ingegaan op de scope van het programma Ruimte voor de Rivier. In de daarop volgende voortgangsrapportages worden alleen mutaties in de scope apart in dit hoofdstuk vermeld. Een scopemutatie is aan de orde wanneer de scope in de projectbeslissing (SNIP 3) afwijkt van die in de PKB. De scope beperkt zich tot type maatregel, locatie van de maatregel, ruimtelijke bestemming van het maatregelgebied en de taakstelling voor de MHW-verlaging.

Afbeelding 3.1 Maatregelen Ruimte voor de Rivier

PKB deel 4 Ruimte voor de Rivier, die op 26 januari 2007 in werking is getreden, is het vertrekpunt voor de scope van het programma.

Kadeverlaging Biesbosch

In de verslagperiode is bij de projectbeslissing voor de ontpondering Noordwaard gebleken dat de maatregel kadeverlaging Biesbosch niet nodig is. In de PKB waren beide maatregelen aan elkaar gekoppeld. De kadeverlaging Biesbosch was bedoeld om mogelijke opstuwing, veroorzaakt door de maatregel ontpondering Noordwaard, te reduceren. Deze opstuwing treedt met het huidige geoptimaliseerde ontwerp van de Noordwaard niet op, waardoor de maatregel kadeverlaging Biesbosch kan komen te vervallen. Het vrijkomende budget (ca. € 1,5 miljoen) blijft beschikbaar binnen het programmabudget voor Ruimte voor de Rivier.

In tabel 3.1 worden de scopemutaties tot nu toe weergegeven. Het saldo van de scopemutaties tot en met de verslagperiode is - € 1,6 miljoen (prijspeil 2009).

Scopemutaties tot verslagperiode	Datum
- dijkverbetering Steurgat opnemen in ontpoldering Noordwaard (+ € 2,0 mln.)	VGR 12
- wijziging waterstandsdalend effect ontpoldering Overdiepse Polder met +/- 3 cm (0 mln.)	VGR 13
- niet uitvoeren van de dijkverbetering Neder-Rijn/Geldersche Vallei (- € 2,1 mln.)	VGR 14
Scopemutaties in verslagperiode	Datum
- niet uitvoeren kadeverlaging Biesbosch (- € 1,5 mln.)	

Tabel 3.1: Scopemutaties

---

4. De planning en voortgang van het programma

4.1. Mijlpalen

De mijlpalen van het programma hangen nauw samen met de belangrijkste mijlpalen vanuit de Spelregels voor Natte Infrastructuurprojecten (SNIP); de zogenaamde SNIP-fasen die het ministerie van Verkeer en Waterstaat onderscheidt. Deze mijlpalen zijn de variantkeuze (SNIP 2a), projectbeslissing (SNIP 3), de voorbereidingsbeslissing voor de uitvoeringsfase (SNIP 4), de uitvoeringsbeslissing (SNIP 5) en de opleveringsbeslissing (SNIP 6).

De projectbeslissing markeert het einde van de planstudiefase en het formele begin van de voorbereidingen voor de realisatiefase. Volgend op de projectbeslissing neemt het bevoegde bestuursorgaan een publiekrechtelijk projectbesluit tot het treffen van de maatregel.

In dit hoofdstuk wordt de voortgang van het programma in de tijd toegelicht, alsmede de voortgang op een aantal specifieke maatregelen.

4.2. Voortgang maatregelen

In tabel 4.1 is de voortgang per maatregel aangegeven. Met de kleuren groen, oranje en rood in de kolom prognoseoordeel wordt de verwachte vertraging of versnelling in de planstudiefase aangegeven in relatie tot de in de PKB opgenomen data voor projectbeslissingen. Groen betekent een verwachte versnelling met drie maanden of meer. Oranje betekent een vertraging voor de totstandkoming van de projectbeslissing met 3 tot 12 maanden. Rood betekent een vertraging van de projectbeslissing met 12 maanden of meer.

Indien de 'planning datum projectbeslissing in PKB' afwijkt van de PKB, dan is dat in een eerdere voortgangsrapportage gemeld. Deze mutaties zijn vermeld en verklaard in bijlage 3. In deze verslagperiode zijn geen wijzigingen aangebracht op de geplande datum voor de projectbeslissing.

Maatregelen Basispakket – Initiatiefnemers planstudie en realisatoren					
Nr	Naam maatregel	Initiatiefnemer/ realisator	Fase / lopende activiteit.	Planning datum projectbeslissing in PKB *)	Prognose oordeel
Boven-Rijn/Waal					
1	Obstakelverwijdering Suikerdam en polderkade naar de Zandberg	Rijkswaterstaat	Variantkeuze in voorbereiding	Q3 2010	
2	Extra uiterwaardvergraving Millingerwaard	Rijkswaterstaat	Variantkeuze in voorbereiding	Q3 2010	
3	Dijkteruglegging Lent	Gemeente Nijmegen	Projectbeslissing in voorbereiding	Q3 2010	
4	Kribverlaging Waalbochten (161 kribben)	Rijkswaterstaat	Projectbeslissing in voorbereiding	Q3 2011	
5	Kribverlaging Midden-Waal (253 kribben)	Rijkswaterstaat	Projectbeslissing in voorbereiding	Q3 2011	
6	Kribverlaging Waal- Fort St. Andries (167 kribben)	Rijkswaterstaat	Projectbeslissing in voorbereiding	Q3 2011	
7	Kribverlaging Beneden Waal (161 kribben)	Rijkswaterstaat	Projectbeslissing in voorbereiding	Q3 2011	
8	Uiterwaardvergraving Brakelse Benedenwaarden en Dijkverlegging Buitenpolder Het Munnikenland	Waterschap Rivierenland	Projectbeslissing in voorbereiding	Q1 2010	
Benedenrivierengebied					
9	Uiterwaardvergraving Bedrijventerrein Avelingen	Gemeente Gorinchem	Uitvoeringsbeslissing in voorbereiding	Projectbeslissing genomen 10-12-2009	
10	Ontpoldering Noordwaard (meestromend)	Rijkswaterstaat	Uitvoeringsbeslissing in voorbereiding	Projectbeslissing genomen 21-12-2009	
11	Ontpoldering Overdiepsche Polder (meestr.)	Provincie Noord-Brabant	Uitvoeringsbeslissing in voorbereiding	Projectbeslissing genomen 9-10-2008	
12	Kadeverlaging Biesbosch	Rijkswaterstaat	Maatregel is geschrapt (zie tabel 3.1 scopemutaties)		
13	Dijkverbetering Amer / Donge	Waterschap Brabantse Delta	Projectbeslissing in voorbereiding	Q1 2012	
14	Dijkverbetering Steurgat / Land van Altena	Waterschap Rivierenland	Projectbeslissing in voorbereiding	Q1 2012	
15	Dijkverbetering Bergsche Maas / Land van Altena	Waterschap Rivierenland	Projectbeslissing in voorbereiding	Q1 2012	
16	Dijkverbetering Oude Maas / Hoeksche Waard	Waterschap Hollandsche Delta	Wordt uitgevoerd binnen HWBP onder regie Ruimte voor de Rivier	Q1 2012	
17	Dijkverbetering Oude Maas / Voorne Putten	Waterschap Hollandsche Delta	Wordt uitgevoerd binnen HWBP onder regie Ruimte voor de Rivier	Q1 2012	
	Zuiderklip	Rijkswaterstaat	Oplevering veiligheidsniveau	Uitgevoerd	
18	Berging op het Volkerak-Zoommeer	Rijkswaterstaat	Variantkeuze in voorbereiding	Q1 2012	
Pannerdensch Kanaal, Neder-Rijn en Lek					

Nr	Naam maatregel	Initiatiefnemer/ realisator	Fase / lopende activiteit.	Planning datum projectbeslissing in PKB *)	Prognose oordeel
	Maatregelen Basispakket – Initiatiefnemers planstudie en realisatoren				
19	Uiterwaardvergraving Huissensche Waarden	Private partij	Projectbeslissing in voorbereiding	Q1 2009	
20	Uiterwaardvergraving Meinerswijk	Rijkswaterstaat	Projectopdracht in voorbereiding	Q3 2011	
21	Uiterwaardvergraving Doorwerthsche Waarden	Rijkswaterstaat	Projectbeslissing in voorbereiding	Q4 2010	
22	Uiterwaardvergraving Middelwaard	Rijkswaterstaat	Projectbeslissing in voorbereiding	Q1 2010	
23	Uiterwaardvergraving De Tollewaard	Rijkswaterstaat	Projectbeslissing in voorbereiding	Q3 2010	
24	Obstakelverwijdering Machinistenschool Elst	Rijkswaterstaat	Projectbeslissing in voorbereiding	Q1 2010	
25	Uiterwaardvergraving Honswijkerwaarden, stuweiland Hagestein, Hagesteinse Uiterwaard en Heerenwaard	Provincie Utrecht	Projectbeslissing in voorbereiding	Q3 2010	
26	Dijkverbetering Neder-Rijn Geldersche Vallei	Waterschap Vallei en Eem	Maatregel is geschrapt (zie tabel 3.1 scopemutaties)		
27	Dijkverbetering Neder-Rijn / Betuwe / Tieler- en Culemborgerwaard	Waterschap Rivierenland	Projectbeslissing in voorbereiding	Q1 2012	
28	Dijkverbetering Neder-Rijn / Arnhemse- en Velpsebroek	Waterschap Rijn en IJssel	Plan van Aanpak in voorbereiding	Q4 2010	
29	Dijkverbetering Lek / Betuwe / Tieler- en Culemborgerwaard	Waterschap Rivierenland	Projectbeslissing in voorbereiding	Q4 2011	
30	Dijkverbetering Lek / Alblasserwaard en de Vijfheerenlanden	Waterschap Rivierenland	Projectbeslissing in voorbereiding	Q3 2010	
31	Dijkverbetering Lek / Lopiker- en Krimpenerwaard	Waterschap Stichtse Rijnlanden	Plan van aanpak in voorbereiding	Q4 2010	
IJssel					
32	Dijkverlegging Cortenoever	Waterschap Veluwe	Projectbeslissing in voorbereiding	Q3 2010	
33	Dijkverlegging Voorsterklei	Waterschap Veluwe	Projectbeslissing in voorbereiding	Q3 2010	
34	Uiterwaardvergraving Bolwerksplas, Worp en Ossenwaard	Gemeente Deventer	Projectbeslissing in voorbereiding	Q1 2010	
35	Uiterwaardvergraving Keizers- en Stobbenwaarden en Olsterwaarden	Provincie Overijssel	Projectbeslissing in voorbereiding	Q1 2010	
36	Hoogwatergeul Veessen-Wapenveld	Provincie Gelderland	Variantkeuze in voorbereiding	Q3 2010	
37	Uiterwaardvergraving Scheller en Oldeneler Buitenwaarden	Waterschap Groot Salland	Voorbereiding uitvoeringsbeslissing	projectbeslissing genomen 9-10-2008.	
38	Dijkverlegging Westenholte	Waterschap Groot Salland	Voorbereiding uitvoeringsbeslissing	projectbeslissing genomen 9-10-2008.	
39	Zomerbedverlaging Beneden-IJssel	Rijkswaterstaat	Projectbeslissing in voorbereiding	Q1 2012	
	Hondsbroeksche Pleij	Rijkswaterstaat	Oplevering veiligheidsniveau	projectbeslissing	

	Maatregelen Basispakket – Initiatiefnemers planstudie en realisatoren				
Nr	Naam maatregel	Initiatiefnemer/ realisator	Fase / lopende activiteit.	Planning datum projectbeslissing in PKB *)	Prognose oordeel
				genomen	

Legenda	Mijlpaal van deze fase
	Getekende projectopdracht bestuursovereenkomst
	Goedgekeurd plan van aanpak, beheersplan, planning
	Variantenkeuze (SNIP 2a)
	Projectbeslissing (SNIP3)
	Uitvoeringsbeslissing (SNIP 5)
	Oplevering veiligheidsniveau (SNIP 6)

Totstandkoming projectbeslissing	
	vertraging 1 jaar of meer
	vertraging projectbesluit tussen 3-12 maand
	binnen range 3 maanden
	versnelling tussen 3-12 maanden
	versnelling meer dan 12 maanden

* Vermeld zijn de projectbeslissingsdata per maatregel. De projectbeslissing betreft de beslissing van de staatssecretaris om de planstudiefase af te ronden en de voorbereiding van de realisatie te starten. In de PKB zijn de data voor projectbesluiten vermeld.

Tabel 4.1: Voortgang Maatregelen

4.2.1. Algemene toelichting op voortgangstabel

In deze verslagperiode is een aantal maatregelen in een nieuwe planningsfase beland. Voor de maatregelen uiterwaardvergraving bedrijventerrein Avelingen en ontpoldering Noordwaard zijn de projectbeslissingen (SNIP3) genomen. Daarmee is, inclusief de eerder genomen projectbeslissingen, voor 34% van het PKB-budget voor de realisatiefase (prijspeil 2009) een SNIP 3-beslissing genomen. Voor de maatregelen dijkverlegging Cortenoever en dijkverlegging Voorsterklei is besloten over de SNIP2a-beslissing (variantkeuze). Voor de dijkverbetering Amer/Donge is in de verslagperiode het plan van aanpak voor de planstudie vastgesteld. Voor de dijkverbetering Neder-Rijn/Arnhemse- en Velpsebroek is de bestuursovereenkomst getekend. Voor de uiterwaardvergraving Scheller en Oldeneler Buitenwaarden is het plan van aanpak voor de realisatiefase in de verslagperiode vastgesteld.

Om uiteenlopende redenen, toegelicht in paragraaf 4.2.3, loopt de projectbeslissing (SNIP3) voor vijf maatregelen vertraging op ten opzichte van de prognose in de voorgaande VGR. Het gaat om de obstakelverwijdering Machinistenschool Elst, de uiterwaardvergraving Middelwaard, de uiterwaardvergraving Huissensche Waarden, de uiterwaardvergraving Honswijkerwaarden, Stuweiland Hagestein, Hagesteinse uiterwaard en Heerenwaard en de hoogwatergeul Veessen-Wapenveld. Behalve bij de hoogwatergeul Veessen-Wapenveld heeft bij de eerste vier maatregelen deze vertraging geen gevolgen voor het bereiken van de einddatum 2015.

4.2.2. Beheersmaatregelen voor het bereiken van de tijdsdoelstelling

In VGR 14 is gemeld dat het een grote inspanning vergt om de grote complexe projecten voor eind 2015 te realiseren. Om de tijdsdoelstelling van het programma te halen, worden in overleg en in samenwerking met de diverse initiatiefnemers door middel van probabilistische planningen de tijdsrisico's in kaart gebracht en zo goed mogelijk gekwantificeerd. Dit geldt voor de relatief grote ingrepen, maar ook voor kleinere maatregelen zoals de uiterwaardvergravingen en de meeste dijkverbeteringen. Bij enkele 'kleine' dijkversterkingen wordt geen probabilistische planning uitgevoerd, omdat de omvang van de maatregel niet in verhouding staat tot de inspanning.

Tot op heden zijn de planningsrisico's voor tweederde van de maatregelen in kaart gebracht en gekwantificeerd. Voor de overige maatregelen kan pas een probabilistische planning worden opgesteld als de planstudiefase van die maatregelen gestart c.q. verder gevorderd is.

Op basis van de huidige verwachting lijkt het mogelijk de einddatum van 2015 voor de onderzochte maatregelen te halen, behalve voor de maatregelen hoogwatergeul Veessen-Wapenveld, de dijkeruglegging Lent en de dijkverleggingen Cortenoever en Voorsterklei. De probabilistische planning laat zien dat deze vier maatregelen volgens de huidige verwachting pas na 2015 gereed zullen zijn. De Programmadirectie Ruimte voor de Rivier faciliteert de initiatiefnemers bij het zoeken en

---

uitvoeren van beheersmaatregelen, die ervoor moeten zorgen dat ze wél eind 2015 de waterstandsdeling bereikt hebben.

Er wordt actief gezocht naar versnellingsmaatregelen om toch te zorgen dat de tijdsdoelstelling kan worden gehaald, ook voor de maatregelen die op dit moment nog niet op het kritieke pad lijken te liggen. De verwachting is dat tijdswinst kan worden geboekt door:

- vroegtijdig te sturen op het vergunningenspoor en de mogelijkheid tot gezamenlijke Wro-coördinatie te benutten. Dit kan concreet vorm gegeven worden door de regionaal bestuurlijke binding met het project actief te organiseren en te verankeren in bestuurlijke samenwerkingsovereenkomsten tussen de relevante bevoegde gezagen. Bij onder meer de maatregel Overdiep zijn de ervaringen hiermee positief;
- de voorbereiding van de realisatiewerkzaamheden zoveel mogelijk parallel te schakelen met het doorlopen van het ruimtelijke spoor (versnelde marktbenadering). Een dergelijke werkwijze behelst dat de voorbereiding van de realisatiewerkzaamheden door de partij die de realisatie ook daadwerkelijk gaat aansturen start, voordat het formele uitvoeringsbesluit is genomen. Deze werkwijze wordt verkend. Hierbij wordt tevens aandacht besteed aan de risico's die inherent zijn aan deze manier van parallel schakelen. Dit simultaan werken vergt namelijk meer coördinatie en afstemming tussen de betrokken partijen.

4.2.3. Belangrijkste ontwikkelingen op maatregelniveau

Dijkteruglegging Lent

In de verslagperiode is gewerkt aan een nadere inperking van de varianten. Die is vastgesteld door de gemeenteraad van Nijmegen en daarmee kan het werk worden voortgezet. De consultatie van de bewoners leidde tot positieve reacties op het 'Lentse rivierpark': een landtong in de Waal ontstaat door de dijk 300 meter landinwaarts te verleggen en een nevengeul te graven. Door het gebied in te richten met zowel natuur als stedelijke bebouwing, en kansen te bieden aan (water)recreatie en evenementen, wordt een rivierpark geschapen. De dijkteruglegging Lent is een van de maatregelen, waarbij het tijdig in 2015 opleveren van het veiligheidsniveau kritisch is. Derhalve is een aantal zaken naar voren gehaald die normaliter pas plaatsvinden na het projectbesluit. Het gaat hierbij om diepgaand archeologische onderzoek en het opsporen van niet gesprongen explosieven. Daarnaast wordt gekeken hoe op onderdelen de uitvoering versneld kan worden.

Kribverlagingen Waal

In deze verslagperiode zijn 70 kribben verlaagd van de in totaal 100 kribben, die als pilot zijn geselecteerd. Tijdens de uitvoering bleek dat voor een beperkt onderdeel de vergunning niet toereikend was. Nadat het werk was stilgelegd is alsnog de benodigde vergunning verleend en is het verlagen van de kribben voortgezet.

Uiterwaardvergraving Brakelse Benedenwaarden en dijkverlegging buitenpolder Munnikenland

Het ontwerp voor de maatregel rond Munnikenland is een geslaagde combinatie geworden van rivierversnelling en natuurontwikkeling, die

---

optimaal gebruik maakt van de historisch en culturele context van deze maatregel (Nieuwe Hollandse Waterlinie, Slot Loevestein en de ontginningsgeschiedenis van het gebied). Eind 2009 is het ontwerp door de initiatiefnemer aan de staatssecretaris aangeboden. De projectbeslissing wordt voorzien in het eerste kwartaal van 2010. Tevens wordt er naar gestreefd om dan de bestuurlijke samenwerkingsovereenkomst en de realisatieovereenkomst te ondertekenen. Het waterschap Rivierenland, initiatiefnemer in de planstudiefase, is eveneens beoogd realisator en is al gestart met de voorbereiding van de realisatie.

Uiterwaardvergraving bedrijventerrein Avelingen

In de verslagperiode is de projectbeslissing genomen. Dit is twee jaar eerder dan het in de PKB aangegeven derde kwartaal 2011. Vervolgens is een realisatieovereenkomst gesloten tussen het Rijk en de gemeente Gorinchem. De gemeente, onder wiens verantwoordelijkheid de planstudie tot stand was gebracht, zal ook de uitvoering ter hand nemen. De verwachting is dat het project ruim binnen tijd, budget en met een hogere waterstandsverlagend resultaat dan in de PKB Ruimte voor de Rivier gevraagd, wordt afgerond.

Ontpoldering Noordwaard

Voor het project Ontpoldering Noordwaard is in de verslagperiode ook de projectbeslissing genomen. Het vastgestelde projectontwerp is op hoofdlijnen gelijk gebleven aan het in 2007 vastgestelde voorkeursalternatief. Wel is binnen de scope van het project ook de noodzakelijke versterking van de Steurgatdijk opgenomen (scopewijziging VGR12). Inzet is geweest (zie hoofdstuk 3 van VGR12) om deze extra activiteit binnen het bestaande budget van de maatregel op te vangen. Vooralsnog is dat gelukt en blijft de totale raming van de maatregel binnen het budget.

Met dit ontwerp zal de vereiste waterstanddaling gerealiseerd worden en een groot nieuw areaal aan intergetijdennatuur worden ontwikkeld. Ook ontstaan in het gebied nieuwe recreatieve mogelijkheden.

Met de projectbeslissing is de planstudie afgerond en kan de realisatiefase beginnen. De voorbereiding daarvan is in de verslagperiode ook al voortvarend ter hand genomen om het tijdverlies door de uitloop van de projectbeslissing te beperken. Daardoor kan al in de eerste helft van 2010 de aanbesteding van start gaan, parallel aan het in procedure brengen van het Rijksinpassingsplan. Het voorontwerp Rijksinpassingsplan is al in de verslagperiode ter visie gelegd. De 25 inspraakreacties bevatten geen bezwaren die tot fundamentele aanpassing van het plan leiden. Realisatie zal door Rijkswaterstaat plaatsvinden. Volgens de huidige planning lukt het de waterveiligheid voor eind 2015 op te leveren.

Voor het project is een taakstellend budget van € 318 miljoen opgenomen. Voor de vergraving en inrichting van de ernaast gelegen Hilpolders is binnen de begroting van Verkeer en Waterstaat € 4,7 miljoen beschikbaar gesteld vanuit de middelen voor de Kaderrichtlijn Water, hebben de provincies Noord-Brabant en Zuid-Holland € 2,4 miljoen toegezegd en is vanuit de gelden voor de Ecologische Hoofdstructuur € 1,8 miljoen beschikbaar.

Klachten van een bewoner uit de Noordwaard bij de Nationale Ombudsman over het optreden van het projectbureau zijn door de ombudsman ongegrond verklaard.

Ontpoldering Overdiepsche Polder

Bij deze maatregel is met het ondertekenen van de realisatieovereenkomst in de verslagperiode het initiatiefnemerschap overgegaan van de provincie Noord-Brabant (initiatiefnemer van de planstudie) naar het Waterschap Brabantse Delta. Het plan van aanpak van het waterschap voor de realisatiefase is in de verslagperiode ingediend en vastgesteld. De provincie is nog wel verantwoordelijk voor het sluiten van de benodigde vastgoedtransacties en vergunningencoördinatie. Het Provinciaal Inpassingsplan is in procedure gebracht en er zijn enkele bezwaren hiertegen bij de Raad van State ingediend. Deze bezwaren doorkruisen het ontwerp niet.

Berging op het Volkerak-Zoommeer

De planning voor de uitvoering van de planstudie Waterberging Volkerak-Zoommeer loopt nagenoeg gelijk op met de planstudie Waterkwaliteit Volkerak-Zoommeer. Dat betekent dat de projectbeslissing voor beide projecten in 2011 wordt verwacht. Tussen beide planstudies geldt een nauwe afstemming teneinde elkaar niet in de weg te lopen maar juist te versterken.

In de inspraak op de startnotitie Waterberging is veelvuldig gevraagd om ook waterberging op het Grevelingenmeer mee te nemen. De Deltacommissie Veerman heeft eveneens aanbevolen om onderzoek naar waterberging op het Grevelingenmeer te doen. Daarom wordt in het kader van de planstudie Waterberging en de verkenning Grevelingenmeer nader onderzocht of de resultaten van de planstudie Waterberging passen in de toekomstige mogelijkheden van waterberging in de Zuidwestelijke Delta. In de verkenning Grevelingenmeer wordt waterberging naast waterkwaliteit en de mogelijkheden van een energiecentrale nader onderzocht. Bij de verdere uitwerking van de planstudie moet blijken of de oorspronkelijke aannamen met betrekking tot het ontwerp (en de raming) nog steeds valide zijn.

Uiterwaardvergraving (private maatregel) Huissensche Waarden

Het risico van vertraging van de projectbeslissing voor deze maatregel is toegenomen met een jaar of meer. Daarmee is de prognose in tabel 4.1 van oranje naar rood gegaan. Het op tijd bereiken van de hoogwaterdoelstelling is echter niet in gevaar. Al eerder is gemeld dat er voorbereidingen zijn gestart voor de alternatieve maatregel kribverlaging Pannerdensch Kanaal uit de PKB, als terugvaloptie. In 2011 wordt besloten of het nodig is om te kiezen voor de terugvaloptie.

Uiterwaardvergraving Honswijkerwaarden, Stuweiland Hagestein, Hagesteinse uiterwaard en Heerenwaard (bij Vianen)

Na vaststelling van de variantkeuze wordt deze verder uitgewerkt tot een definitief ontwerp. In verband met kwelproblematiek is een nieuwe inrichtingsvariant opgesteld die bij de SNIP2a-beslissing is vastgesteld. De projectbeslissing, welke was gepland in het derde kwartaal 2010, zal daardoor een vertraging van 6 tot 9 maanden oplopen. Voor de verbetering van de ruimtelijke kwaliteit is aanvullende financiering gezocht.

Obstakelverwijdering Machinistenschool Elst

In VGR 14 is gemeld dat in het plangebied het terrein van de steenfabriek Elst is aangekocht, dat de steenfabriek zal worden afgebroken en het terrein zal worden afgegraven. Over het afbreken van de steenfabriek en

---

het afgraven van het terrein is in de verslagperiode overeenstemming bereikt op bestuurlijk niveau met de betrokken partijen.

Uiterwaardvergravingen Bolwerksplas, Worp en Ossenwaard en Keizers- en Stobbenwaarden en Olsterwaarden (bij Deventer)

In december 2009 hebben de provincie Overijssel en gemeente Deventer hun advies voor het gecombineerde projectontwerp van de twee uiterwaardmaatregelen bij Deventer aan de staatssecretaris aangeboden. Naar verwachting wordt de projectbeslissing begin 2010 genomen. Dit is conform de PKB-planning. De vereiste waterstanddaling zal gerealiseerd worden binnen budget en uiterlijk in 2015. De ruimtelijke kwaliteit wordt verhoogd door de ontwikkeling van recreatiemogelijkheden en nieuwe (agrarische) natuur. Daarmee is de planstudie afgerond. Het Waterschap Groot Salland is inmiddels begonnen met de voorbereidingen van de realisatie, waarbij het Waterschap Veluwe volledig meewerkt aan de maatregelen op haar grondgebied. Dit is ook zo opgenomen in de realisatieovereenkomst die wordt voorbereid.

Dijkverleggingen Cortenoever & Voorsterklei (bij Zutphen)

In de verslagperiode is het waterveiligheidsdeel van het door de regio ontwikkelde plan IJsselsprong goedgekeurd voor verdere uitwerking tot een projectontwerp. In het plan IJsselsprong is naast de twee dijkverleggingen Cortenoever en Voorsterklei ook de aanleg van een smalle geul bij Zutphen opgenomen (zie verder hoofdstuk 2). De raming voor de beide dijkverleggingen zal bij de uiteindelijke projectbeslissing substantieel hoger zijn dan was voorzien in de PKB (€ 87,5 miljoen/prijspeil 2009). Bij de variantkeuze (SNIP2a) in de verslagperiode was de raming € 117 miljoen. Reden van de stijging is dat is gezocht naar een acceptabele overstromingsfrequentie voor het gebied dat in landbouwkundig gebruik blijft (met een overstromingsfrequentie van eens per 25 jaar, vergelijkbaar met bijvoorbeeld de Overdiepsche Polder). Het landbouwkundig gebruik was uitgangspunt in de PKB, maar daar werd uitgegaan van een jaarlijkse overstroming van de gronden. Dit blijkt niet acceptabel te zijn voor een economisch gezonde bedrijfsvoering. Om een minder hoge overstromingsfrequentie mogelijk te maken en tegelijkertijd toch de benodigde waterstands daling te behalen is het noodzakelijk om meer te gaan graven, wat een groot deel van de hogere kosten verklaart. Het integraal opnemen van de twee dijkverleggingen in het plan IJsselsprong heeft zowel bestuurlijke winst en draagvlak opgeleverd als tijd gekost. Hierdoor wordt het een lastige opgave om de waterveiligheidsdoelstelling eind 2015 te realiseren. Beheersmaatregelen om dat te voorkomen worden momenteel verkend, waarbij wordt gekeken naar verdere mogelijkheden van het parallel schakelen van diverse activiteiten door het Waterschap Veluwe.

Hoogwatergeul Veessen-Wapenveld

In de vorige VGR is gemeld dat de provincie Gelderland als initiatiefnemer zorgen heeft of het bureau dat voor de planstudie is gecontracteerd tijdig de onderzoeksresultaten aanlevert voor een advies over de variantkeuze. Inmiddels is in onderling overleg afgesproken het contract te ontbinden na de in het eerste kwartaal van 2010 verwachte variantkeuze en is de aanbesteding voor een nieuw bureau gestart. Hierdoor is vertraging ontstaan. Dit verlaagt de kans dat de waterveiligheid eind 2015 gerealiseerd wordt. Beheersmaatregelen om dat te voorkomen worden

---

momenteel verkend. De minnelijke verwerving van de benodigde gronden verloopt ondertussen voorspoedig.

Uiterwaardvergraving Scheller en Oldeneler Buitenwaarden en dijkverlegging Westenholte (bij Zwolle)

Van Uiterwaardvergraving Scheller en Oldeneler Buitenwaarden is het plan van aanpak voor de realisatiefase vastgesteld.

Dijkverlegging Hondsbroeksche Pleij

De aanbesteding van de tweede fase heeft plaatsgevonden. De uitkomst van de gunning was € 2,790 miljoen exclusief btw. Dat is 31% lager dan de contractraming. Oplevering van de maatregel is medio 2011 voorzien.

---

5. Risicomanagement en auditing

5.1. Risicomanagement binnen Ruimte voor de Rivier

Risicomanagement maakt een belangrijk onderdeel uit van de beheersing van het programma Ruimte voor de Rivier. Risico's die zich daadwerkelijk voordoen, kunnen immers van invloed zijn op de scope, de planning of de financiën van het programma. De risico's worden gemonitord zowel op programmaniveau als op maatregelniveau. Basis voor de risicobeheersing op programmaniveau is het risicoregister waarin de programmarisico's zijn gegroepeerd naar inhoudelijke thema's. Per risico is daarin aangegeven welke beheersmaatregelen worden getroffen. Het risicoprofiel is voor zover mogelijk gekwantificeerd door deze in geld uit te drukken, zie tabel 5.1.

In de bestuursovereenkomsten en projectopdrachten met initiatiefnemers is de verantwoordelijkheid vastgelegd voor de risicoanalyse per maatregel en de keuze, uitvoering en evaluatie van bijbehorende beheersmaatregelen. In de overeenkomsten is ook vastgelegd dat de initiatiefnemer periodiek rapporteert over de risicoanalyse en beheersmaatregelen. Twee keer per jaar organiseert iedere initiatiefnemer een risicosessie volgens de programmabrede uitgangspunten.

5.2. Beheersing van risico's op programmaniveau

De risico's op programmaniveau zijn gegroepeerd naar inhoudelijke thema's. Onderscheiden worden endogene en exogene risico's. Endogene risico's kennen een oorzaak waarop de programmabeheersing kan worden gericht en waarvoor de verantwoordelijkheid voor de beheersing van die risico's binnen het programma valt. Exogene risico's kennen een oorzaak buiten het programma waarvan de verantwoordelijkheid buiten het programma ligt. Het betreft mogelijke wetsaanpassingen (zie hoofdstuk 2), nieuw beleid, nieuwe kennis en inzichten met betrekking tot uitgangspunten en programmadoelstellingen of het mogelijk prijsopdrijvend effect door een hoge marktvraag, door excessieve prijsstijging van grondstoffen of door de duurzaamheidseisen.

Voor de belangrijkste endogene risico's is een inschatting gemaakt naar gevolgen voor het programma in tijd en geld. Omdat de risico's die zich bij meerdere maatregelen manifesteren vooral op programmaniveau worden beheerst, wordt een programmabreed risicoprofiel gemaakt. De kwantificering naar geld is hieronder in tabelvorm weergegeven.

Thema's Bedragen in € mln	PKB4 [€] verwachtingswaarde	Verwachtingswaarde begin verslagperiode	Verwachtingswaarde Einde verslagperiode
Procesrisico's	96,9	64,6	63,4
Grond	116,4	42,7	42,7
Vastgoed	40,1	7,3	1,9
Hydraulica/ Dijken	54,2	50,7	50,7
Natura 2000/ KRW	11,2	2,6	2,6
Markt & aanbesteding	-	1,6	1,6
Subtotaal risico's	318,8	169,5	162,9
Voorziening uitvoeringsrisico's	-	40,0	-
Voorziening voor risico's op maatregeleniveau	65,4	65,4	65,4
Totaal	384,2	274,9	228,3

Tabel 5.1 verwachtingswaarde programmarisico's volgens de in de PKB opgenomen methode van kans x gevolg

Het PKB-budget bevat een voorziening van € 384,2 miljoen (prijspeil 2009) voor het opvangen van de in de PKB benoemde uitvoeringstechnische risico's en van bestuurlijke keuzes (zie tabel 5.1). De tabel toont ook dat de programmarisico's per 31 december 2009 zijn teruggebracht naar € 228,3 miljoen. Uit de tabel blijkt tevens dat de verwachtingswaarde voor de programmarisico's in het afgelopen half jaar is gedaald met € 46,6 miljoen. De daling ligt vooral in het feit dat de voorziening van de uitvoeringsrisico's ad € 40 miljoen is vervallen. Deze voorziening was aangelegd in VGR 13 vanuit de gedachte dat er onvoldoende voorziening was opgenomen voor uitvoeringsrisico's op programmaniveau. Naar nu blijkt hebben deze risico's meer betrekking op tijd dan op geld. Hierbij moet bijvoorbeeld worden gedacht aan het tijdsrisico dat vergunningen niet of traag worden afgegeven of dat er sprake is van extreme waterstand tijdens de uitvoering.

Het grondrisico is in de verslagperiode niet gewijzigd. De onzekerheid bij grootschalige bodemtoepassingen in het kader van het Besluit bodemkwaliteit is in de verslagperiode nog niet afgenomen.

Bij het risico hydraulica is de risicoreservering ten opzichte van de vorige verslagperiode niets gewijzigd. In VGR 14 is gemeld dat de berekeningen vanuit de huidige ontwerpen wijzen op voldoende of zelfs meer waterstandsdaling dan beoogd in de PKB. In 2010 zullen de resultaten van de nieuwe pakkettoets bekend worden gemaakt; de financiële reservering blijft in afwachting daarvan gehandhaafd.

Bij vastgoed wordt het risico dat er niet tijdig compensatiegronden voor handen zijn voor bedrijven die verplaatst moeten worden, lager ingeschat. In de verslagperiode is opnieuw een aantal bedrijfsverplaatsingen gerealiseerd en is de kans erg klein geworden dat gezonde bedrijven niet elders voortgezet kunnen worden. Door de overheidspartijen

---

(Rijksvastgoed- en ontwikkelingsbedrijf, Dienst Landelijk Gebied en Rijkswaterstaat) wordt op dit dossier goed samengewerkt. Geschikte locaties worden gereserveerd voor de te verplaatsen bedrijven binnen het programma.

De inschatting van de procesrisico's blijft een groot deel van het risicoprofiel in beslag nemen en is in de verslagperiode nagenoeg gelijk gebleven.

Het risico dat de eisen aan te ontwikkelen natuur extra kosten met zich meebrengen en extra tijd kosten, is gelijk gebleven. De beheersing vindt plaats door zorgvuldige afstemming en toetsing van de ontwerpbeheerplannen aan de projectontwerpen. In hoofdstuk 2 is hierover nadere informatie opgenomen.

Het risicoprofiel voor markt en aanbesteding is op programmaniveau in de verslagperiode gelijk gebleven. In bijlage 1c zijn de aanbestedingsresultaten opgenomen.

Naast de financiële risico's zijn er ook tijdsrisico's. Vergunningverlening is in de voorgaande VGR al beschouwd als een groot risico voor vertraging van de maatregelen en wordt sinds de verslagperiode als apart risicothema beschouwd. Om het risico te beheersen is nog meer ingezet op versterking van inzet en aanwending van juridische kennis en kunde en op meer vroegtijdig overleg om de vergunningverlening te stroomlijnen.

5.3. Auditing

Het programma Ruimte voor de Rivier wil haar opdracht kostenefficiënt realiseren. De programmadirectie heeft de ontwikkeling van de (organisatie)kosten laten onderzoeken. De aanbevelingen uit deze audit voor verdere verbetering van de bedrijfsvoering zijn inmiddels doorgevoerd.

6. De financiën van het programma

6.1. Algemeen

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de ontwikkelingen van het programmabudget, de programmauitgaven en de aangegane verplichtingen en de gerealiseerde ontvangsten in de verslagperiode.

6.2. Programmabudget en programmaring

Het programmabudget bedraagt eind 2009 € 2.329,7 miljoen. In VGR14 is de IBOI-indexatie 2009 doorgevoerd. In deze verslagperiode is een budgetmutatie doorgevoerd, doordat voor de realisatie van het project Noordwaard medefinanciering plaatsvindt ter hoogte van € 8,9 miljoen door de provincies Noord-Brabant en Zuid-Holland en RWS Dienst Zuid-Holland in verband met de gelijktijdige realisatie van EHS-doelstellingen en de KRW-doelen (zie paragraaf 4.2.3). Bij voorjaarsnota 2010 wordt bekeken hoe dit te verwerken in de rijksbegroting.

Programmabudget Ruimte voor de Rivier					
Bedragen in miljoen EUR, inclusief BTW					
	Totaal VGR 14	Wijzigingen in verslag periode	Totaal einde verslag periode	Prijsindexering (PP2009)	Totaal VGR 15
	(PP2009)	(PP2009)	(PP2009)		(PP2009)
PKB-fase	39,2	-	39,2	-	39,2
Planstudiefase	71,6		71,6		71,6
Uitvoeringsfase	2.100,1	8,9	2.109,0		2.109,0
Programmamanagement	109,9		109,9		109,9
Totaal projectbudget (incl. BTW)	2.320,8	8,9	2.329,7	-	2.329,7

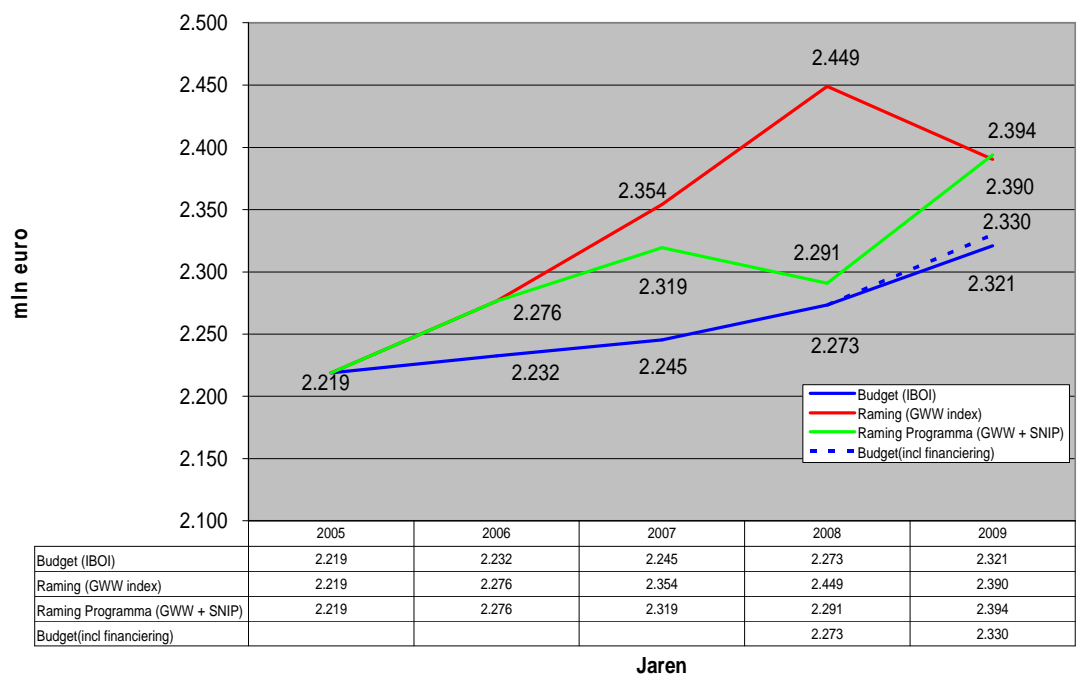
Tabel 6.1 het programmabudget per 31 december 2009

Het bovengenoemde budget van € 2.329,7 miljoen is toegekend op basis van de Index Bruto Overheidsinvesteringen (IBOI) van het Centraal Planbureau. Op basis van de prijsindex van de Grond-, Weg- en Waterbouw (GWW-index) over 2009 had het budget eigenlijk € 2.390 miljoen moeten zijn. Dus € 60 miljoen hoger. Door de slechte marktomstandigheden zijn de prijsniveaus voor bouwkosten gedaald (de vastgoedprijzen voor agrarische gronden zijn in 2009 nagenoeg gelijk gebleven en de huizenprijzen gedaald). Het effect van de daling van de bouwkosten komt terug in onderstaande grafiek waar de GWW-index van 2009 wordt vergeleken met die van 2008: de GWW-index daalt van € 2.449 miljoen in 2008 (zie VGR13) naar € 2.390 miljoen in 2009 bij gelijkblijvende ontwerpeisen. Hiermee is de spanning tussen beschikbaar (IBOI-)budget en feitelijke (GWW-)prijsontwikkelingen in de verslagperiode gedaald naar de hiervoor genoemde € 60 miljoen.

De raming van de maatregelen op basis van de prijsontwikkelingen in de markt, de bijgestelde ramingen per maatregel op basis van projectbeslissingen en de actualisatie van het programmabrede risicoprofiel komt uit op € 2.394 miljoen. Hierbij geldt een bandbreedte van 28,1% (was 30,3% in VGR14). De bandbreedte betekent dat de verwachte uitgaven zullen uitkomen tussen € 1,7 miljard en € 3,1 miljard. De actuele raming van € 2.394 miljoen ligt € 64 miljoen boven het actuele budget van € 2.330 miljoen. Ten opzichte van de € 2.343 miljoen in VGR14 is het ramingsbedrag vooral gestegen door de te verwachten hogere realisatiekosten van de dijkverleggingen Cortenoever en Voorsterklei (zie paragraaf 4.2.3).

Grafisch ziet het voorgaande er als volgt uit.

Grafische weergave Ontwikkeling budgetten

6.3. Uitgaven en verplichtingen

In de onderstaande tabel zijn de uitgaven aangegeven naar de diverse fasen van het programma. De PKB-fase is afgesloten en hierop worden geen uitgaven of verplichten meer gedaan. Voor de planstudiefase zijn in de verslagperiode voor € 13,7 miljoen aan betalingen gedaan voor de dijkteruglegging Lent, dijkverlegging Cortenoever en dijkverlegging Voorsterklei, uiterwaardvergraving bedrijventerrein Avelingen, dijkverlegging Westenholte, berging op het Volkerak-Zoommeer en ontpoldering Noordwaard.

De uitgaven voor realisatie hebben vooral betrekking op de aankoop van vastgoed (€ 50 miljoen), bouwkosten (€ 6,5 miljoen), voorbereidende werkzaamheden voor de realisatie (€ 3 miljoen) en personele kosten (€ 5 miljoen).

Uitgaven Ruimte voor de Rivier (€ mln. incl BTW)			
	Totaal VGR14	Uitgaven deze periode	Totaal VGR 15
PKB-fase	50,8	-	50,8
Planstudiefase	59,3	13,7	73,0
Uitvoeringsfase	209,6	66,2	275,8
Programmamanagement	33,4	9,5	42,9
Verplichtingen buiten scope (pijlars 2 ^e stadsbrug, zie VGR14)	10,9	-	10,9
Totaal artikel 16.02.02	364,0	89,4	453,4

Tabel 6.2 Uitgaven ruimte voor de rivier

In onderstaande tabel zijn de verplichtingen over de verslagperiode aangegeven.

Verplichtingen Ruimte voor de Rivier (€ mln. incl BTW)			
	Totaal VGR14	Aangegane verplichtingen deze periode	Totaal VGR15
PKB-fase	50,8	-	50,8
Planstudiefase	76,6	15,8	92,4
Uitvoeringsfase	226,1	55,0	281,1
Programmamanagement	41,1	4,7	45,8
Verplichtingen buiten scope	10,9	-	10,9
Totaal artikel 16.02.02	405,5	75,5	481,0

Tabel 6.3 Verplichtingen ruimte voor de Rivier

6.4. Kasritme Ruimte voor de Rivier

In de onderstaande tabel is het verwachte kasritme opgenomen. In 2009 is de kasrealisatie ad € 149,4 miljoen boven het begrote kasritme van € 136,7 miljoen uitgekomen om de uitgaven voor grondverwerving tijdig te kunnen laten plaatsvinden. Voor 2010 is de verwachte uitputting op € 137,3 miljoen geprognosticeerd. Dit is fors lager dan de in de begroting opgenomen € 291,8 miljoen. Belangrijkste reden hiervoor is dat de daadwerkelijke realisatiewerkzaamheden pas vanaf 2011 zullen starten en de betalingen vooral dus vanaf 2011 plaatsvinden. De belangrijkste realisatiekosten zijn ook in 2010 de uitgaven voor de aankoop van vastgoed, vooruitlopend op de daadwerkelijke uitvoeringswerkzaamheden. Omdat vanaf 2011 een groot aantal maatregelen start met de realisatiewerkzaamheden, zijn er nu nog geen aanpassingen doorgevoerd in het kasritme voor de jaren 2011, 2012 en later.

Het extra budget van € 8,9 miljoen als gevolg van aanvullende financiering voor de maatregel Noordwaard zal nog worden verwerkt in de Rijksbegroting.

Bij voorjaarsnota 2010 zullen de mutaties voor 2010 en verder worden verwerkt (zie paragraaf 6.2).

Kasritme Ruimte voor de Rivier (€ mln. incl BTW)						
	T/m 2008	2009	2010	2011	2012	Later
Prijspeil: 2009						
Budget						
Rijksbegroting IF 16.02.02	304,0	149,4	291,7	327,0	336,0	912,7
Verwacht kasritme RvdR						
Projectorganisatie Ruimte voor	39,2	-	-	-	-	-
Planstudies	52,6	20,8	6,5			-
Uitvoeringsfase	184,3	113,7	119,5	319,1	326,9	1.036,9
Programmadirectie Ruimte voor	27,9	15,0	11,3	10,9	10,2	34,5
Totaal Verwacht kasritme RvdR	304,0	149,4	137,3	330,0	337,2	1.071,8
Spanning Rijksbegroting vs	-	0,0-	154,4	3,0-	1,2-	159,1-

Tabel 6.4 Kasritme Ruimte voor de Rivier

6.5. Ontvangsten

Het programma kent een ontvangstentaakstelling van € 100 miljoen. In de verslagperiode is niets ontvangen. In onderstaande tabel is de volledige stand opgenomen.

Gerealiseerde ontvangsten Ruimte voor de Rivier 30 juni 2009			
(€ mln.)	Totaal vorige perioden	Deze periode	Totaal
Programmagebonden ontvangsten	2,3		2,3
Agentschapsbijdrage 2006	8,7	-	8,7
EU-subsidie	0,2	-	0,2
Overige ontvangsten	-		
Totaal	11,2	-	11,2

Tabel 6.5 Gerealiseerde ontvangsten Ruimte voor de Rivier ultimo 31 december 2009

Bij het ministerie van Financiën is het verzoek neergelegd om voor het programma Ruimte voor de Rivier een middelenafpraak af te sluiten. Door het ontbreken van een middelenafpraak met het Rijksvastgoed- en ontwikkelingsbedrijf (RVOB; voorheen Domeinen) komen de ontvangsten van de verkoop van (on)roerende goederen ten gunste van de algemene middelen en niet ten gunste van het begrotingsartikel Ruimte voor de Rivier. Ook voor andere grote projecten, waaronder de HSL, Betuweroute en Maaswerken, is een middelenafpraak afgesloten waarbij de ontvangsten uit verkoop van goederen ten gunste kwamen van die projecten. Indien deze middelenafpraak niet wordt afgesloten zal de RVOB op verzoek van de Programmadirectie Ruimte voor de Rivier de ontvangsten als gevolg van het programma Ruimte voor de Rivier registreren. De potentiële ontvangsten als gevolg van een middelenafpraak bedragen naar schatting circa € 30 miljoen. Dit laat onverlet dat de verwachting blijft dat de taakstelling van € 100 miljoen, zoals in voorgaande VGR gemeld, niet wordt gerealiseerd.

6.6 Monitoring post onvoorzien

	Bestuurlijke Keuzes	Technisch	Totaal
Budget onvoorzien (stand bij PKB deel 4)	221,2	162,9	384,2
Onttrekking tot verslagperiode	59,3	7,0	66,3
Onttrekking in verslagperiode	-	-	-
Restant onvoorzien	161,9	155,9	317,9

Tabel 6.6: Benutting post onvoorzien

Correspondentie met het parlement

Een overzicht van de stukken die de staatssecretaris van Verkeer en Waterstaat in de verslagperiode over het programma aan de Tweede Kamer en naar de Eerste Kamer heeft gezonden.

- Op 1 oktober 2009 zond de staatssecretaris de veertiende voortgangsrapportage Ruimte voor de Rivier over de verslagperiode van 1 januari 2009 tot en met 30 juni 2009 naar de Tweede Kamer, met daarbij tevens het Besluit tot Rijkscoördinatie voor vier Ruimte voor de Riviermaatregelen (TK 30080 nr. 39)
- Op 1 oktober 2009 zond de staatssecretaris het Besluit tot Rijkscoördinatie voor vier Ruimte voor de Riviermaatregelen naar de Eerste Kamer (griffiernr. 140391.11).
- Op 19 oktober 2009 zond de staatssecretaris het accountantsrapport van de Departementale Auditdienst van het ministerie van Verkeer en Waterstaat inzake de veertiende voortgangsrapportage Ruimte voor de Rivier naar de Tweede Kamer (TK 30080 nr. 40)
- Op 1 december 2009 zond de staatssecretaris een brief over de vervolgtrajecten van de hoogwatergeul Kampen naar de Tweede Kamer (TK 30080 nr. 41).

Op 3 december 2009 heeft een Algemeen Overleg over het Programma Ruimte voor de Rivier plaatsgevonden.

Bijlage 1a

Budgetmutaties PKB-fase

Budgetmutaties en IBOI indexering PKB-fase			
M utatie	Bedrag pp'02 (mln €)	Bedrag gecommuniceerd in Tweede Kamer	Bron: VGR-nr
PKB/ TB	1.987,0	1.900 (1,9 mrd)	Basis
Geen scopewijzigingen			
Saldo scopewijzigingen	-		
Geen tegenvallers			
Saldo mee- en tegenvallers	-		
Overheveling budget naar projecten in uitvoering	117,0-	117 (pp2002)	1
Budget uit PKB-overig agv projectbesluit Hondsbroeksche Pleij + Zuiderklip	49,5-	-51,5 (pp2004)	4
Toevoeging budget Hondsbroeksche Pleij agv projectbesluit Hondsbroeksche Pleij	44,7	46,5 (pp2004)	4
Toevoeging budget Zuiderklip agv projectbesluit Zuiderklip	4,8	5,0 (pp2004)	4
Correctie vanwege prijsdruk door ontwikkelingen in de bouw en doelmatig aanbesteden; verdeeld over Hondsbroeksche Pleij -1,0, Zuiderklip 0,1; PKB overig -11,5 alle pp 2002)	12,6-	-13,1(pp2004)	4
Toevoeging vanuit Noodoverloop	191,5	200 (pp2005)	6
EU en projectgebonden ontvangsten	95,8	100 (pp2005)	6
Correctie aanbestedingsmeevallers	18,2-	-19 (pp2005)	6
Correctie op afrondingenverschillen	0,4	0,4 (pp 2006)	9
Saldo technische mutaties	139,9		
Totaal PKB / lopende projecten	2.126,9		
IBOI 2002-2006	105,6		
Totaal	2.232,4		

IBOI indexatie PKB-Fase

Prijsindexpercentages	
2002-2003	2,75%
2003-2004	1,23%
2004-2005	0,39%
2005-2006	0,66%

Bijlage 1b

Budgetmutatie Planstudie- en Uitvoeringsfase

Budgetmutaties (€ mln. incl. BTW)			
Mutatie	Bedragen		Bron: VGR-nr
PDR (pp 2006)	2.232,4		9 + PKB4
Geen scopewijzigingen	-		
Saldo scopewijzigingen	-		
Geen tegenvallers	-		
Saldo mee- en tegenvallers	-		
Technische mutaties 2007	0,4		10
Saldo technische mutaties	0,4		
Totaal	2.232,8		
IBOI 2006-2007	12,4		10
IBOI 2007-2008	38,1		12
IBOI 2008-2009	42,7		14
Saldo prijsindexeringen	93,2		
Totaal	2.326,0		
Hanzelijn	10,0-		12
Administratieve aanvulling	8,7		13
Overheveling HWBP	4,0-		14
Toezegging financiering Noordwaard (EHS, KRW)	8,9		15
Totaal (pp 2009)	2.329,7		

Prijsindexpercentages	
2006-2007	0,44%
2007-2008	1,48%
2008-2009	2,14%

Bijlage 1c

Resultaten aanbestedingen

Maatregel	Aanbestedingsraming (in € mln excl. BTW)	Gunningsresultaat (in € mln excl. BTW)	Aanbestedingsresultaat (in € mln excl. BTW)
Pilot 100 kribverlagingen	8,80	3,80	5,00
Hondsbroekse pleij (fase 1)	16,30	9,20	7,10
Hondsbroekse pleij (fase 2)	6,19	2,79	3,40
			-
Totaal aanbestedingsresultaat	31,29	15,79	15,50

Bijlage 2

Bestuurlijke keuzes

Onvoorzien Ruimte voor de Rivier Bestuurlijke keuzes (€ mln. incl BTW)

Schadecclaim gemeente Nijmegen	48,5
Tweede stadsbrugpijler Nijmegen	10,8

Totaal onttrekkingen	59,3
-----------------------------	-------------

Technisch onvoorzien

Onvoorzien Ruimte voor de Rivier Technisch onvoorzien (€ mln. incl BTW)

Correctie PKB-fase	2,0
Aankoop steenfabriek Elst	5,0

Totaal onttrekkingen	7,0
-----------------------------	------------

Bijlage 3

Vertragingen en planningsmutaties

Planningsmutaties projectbeslissingen				
Mijlpaal	Was	Wordt	Oorzaak	Bron: VGR-nr
Uiterwaardvergraving Keizers- en Stobbenwaarden	01-07-2007	01-01-2009	De datum 01-07-2007 was gebaseerd op de vroegere status van de maatregel als NURG-project en daarmee niet realistisch.	VGR10
Dijkteruglegging Lent	01-07-2007	01-07-2008	Procesgang is stilgelegd tijdens de parlementaire behandeling van de PKB.	VGR10
	Q3 2008	Q1 2010	Veel overlegtijd gestoken in combineren van meerdere doelen naast veiligheidsdoel.	VGR12
Obstakelverwijdering Suikerdam	Q1 2009	Q3 2010	Er is voor gekozen in de planstudie aan te sluiten bij een lopend NURG-project, opdat gebied in samenhang wordt beschouwd.	VGR12
Extra uiterwaardvergraving Millingerwaard	Q1 2009	Q3 2010	Er is voor gekozen in de planstudie aan te sluiten bij een lopend NURG-project, opdat gebied in samenhang wordt beschouwd.	VGR12
Berging Volkerak-Zoommeer	Q3 2009	Q1 2012	Samenhang met meerdere andere doelstellingen (scheepvaart, waterkwaliteit en verhouding zoet/zoutwater) in gebied maakt meer diepgaande afweging in planstudie noodzakelijk.	VGR12
Uiterwaardvergraving Meinerswijk	Q3 2008	Q3 2011	Gemeente Arnhem wil relatie met stadsontwikkelingsproject leggen (EMAB). Daartoe is start planstudie getemporeerd.	VGR12
Uiterwaardvergraving Doorwerthsche Waarden	Q3 2008	Q4 2010	In PKB-planning onvoldoende tijd genomen voor valideren zoekrichtingen.	VGR12
Uiterwaardvergraving Middelwaard	Q3 2008	Q1 2010	In PKB-planning onvoldoende tijd genomen voor valideren zoekrichtingen.	VGR12
Uiterwaardvergraving De Tollewaard	Q3 2008	Q3 2010	In PKB-planning onvoldoende tijd genomen voor valideren zoekrichtingen.	VGR12
Obstakelverwijdering Machinistenschool Elst	Q3 2008	Q1 2010	In PKB-planning onvoldoende tijd genomen voor valideren zoekrichtingen.	VGR12
Uiterwaardvergraving Honswijkerwaarden en stuweiland Hagestein	Q3 2008	Q3 2009	Gebiedsproces onder leiding van provincie Utrecht vraagt extra tijd, maar levert naar verwachting verkorte uitvoeringstijd op.	VGR12
Dijkverbetering Lek/alblasserwaard en	Q1 2008	Q3 2010	Dijkverbetering wordt in samenhang met andere	VGR12

Planningsmutaties projectbeslissingen				
Mijlpaal	Was	Wordt	Oorzaak	Bron: VGR-nr
de Vijfheerenlanden			maatregelen en programma's bezien.	
Uiterwaardvergraving Keizers en Stobbenwaarden	Q1 2009	Q1 2010	Samenhang met andere Deventer-maatregel kan nu worden aangehouden.	VGR12
Hoogwatergeul Veessen-Wapenveld	Q3 2009	Q3 2010	Voor de uitvoering van de Motie Eigeman is veel tijd ingeruimd om de bredere gebiedsontwikkeling mee te nemen in dit project.	VGR12
Uiterwaardvergraving Scheller en Oldeneler Buitenwaarden	Q1 2008	Q3 2008	concept SNIP 3-voorstel vroeg nog om extra consultatie en aanpassing van deeladviezen.	VGR12
Dijkverlegging Westenholte	Q1 2008	Q3 2008	concept SNIP 3-voorstel vroeg nog om extra consultatie en aanpassing van deeladviezen.	VGR12
Uiterwaardvergraving Honswijkerwaarden en stuweiland Hagestein	Q3 2009	Q3 2010	Brede gebiedsontwikkeling vraagt extra tijd.	VGR14
Dijkverlegging Cortenoever	Q3 2009	Q3 2010	De keuze voor integrale gebiedsontwikkeling en voor de lange termijn taakstelling betekent dat extra tijd nodig is, maar levert bestuurlijk draagvlak op.	VGR14
Dijkverlegging Voorsterklei	Q3 2009	Q3 2010	De keuze voor integrale gebiedsontwikkeling en voor de lange termijn taakstelling betekent dat extra tijd nodig is, maar levert bestuurlijk draagvlak op.	VGR14
Dijkteruglegging Lent	Q1 2010	Q3 2010	Het combineren van meerdere doelen naast veiligheid en ruimtelijke kwaliteit kost extra tijd maar levert bestuurlijk draagvlak op.	VGR14